

Douchen buitenshuis

Chris van Staa (geb. 1927): In 1959 begon ik als badknecht in het badhuis aan het Willem van Noortplein. Binnen een heel snelle tijd was ik badknecht/stoker. Het is een beroep apart, maar ik wilde mijn tanden er toch inzetten. Er werd toen gestookt met brechcokes, van die hele grote kolen. Alleen het badhuis aan de Kanaalstraat was al omgebouwd tot oliestook: dat was toendertijd al één van de drukste badhuizen. De stoker leerde mij de fijne kneepjes hoe je een ketel moet verzorgen: dat is echt machinistenwerk waar heel wat bij komt kijken. Je moet het vergelijken met een grote locomotief. Om de ketels zit een buitenmantel met water dat heet gestookt moet worden om warm water voor de douches te hebben. De boilers in het badhuis aan de Zonstraat, waar ik later badmeester werd, hadden een capaciteit van 12000 liter met heet water van tussen de 700 en 800.

De ronde

In koudere periodes begon de stoker doorgaans om zes uur 's morgens. Ik ging dan alle badhuizen af, eerst dat van de Thorbeckelaan, omdat dat het dichtst bij lag. Ik begon dan met ketelverzorging. Als de ketels uit waren dan ik moest ik ze weer aanmaken met behulp van takkenbossen of droog hout. Daarna maakte ik een rondje langs de andere badhuizen: Utrecht had er in totaal zes. Dat ging allemaal op de fiets, pas later kreeg ik een brommer. Eén keer per week werden de boilers en ketels geheel verzorgd, een soort grote schoonmaak. Door de zes badhuizen te rouleren, kwamen ze in de loop van de week allemaal aan de beurt.

In 1970 werd ik badmeester in het badhuis aan de Zonstraat. De badmeester was verantwoordelijk voor de bedrijfsvoering: hij was de bedrijfsleider. Belangrijk was

de dienstverlening aan het publiek. Je ontving de mensen, zorgde dat de verlichting goed was binnen, de kranen werkten en dat de brandstof op peil bleef. En je deed de kaartverkoop. Er waren er bij waar de vrouwen van de badmeesters meewerkten als cassières. Er mocht ook niks lekken. We repareerden zoveel mogelijk zelf, het grotere werk lieten we over aan monteurs.

Schoolbaden

De eerste twee baddagen, dinsdag en woensdag, waren de badhuizen geopend van 9 tot half 12 en 's middags van 2 tot half 7. Donderdag werd er 's avonds een uur bij aangeplakt. Dinsdagmorgen kwamen hele klassen lagere schoolkinderen onder begeleiding van een onderwijzer of onderwijzeres. Allemaal gratis en voor niks: de gemeente betaalde dat. Die schoolkinderen kwamen één keer

per week en soms zelfs twee keer. Tijdens schooltijd, tussen 9 en 11 uur. Op gemeentekosten kregen ze een handdoekje en een stukje zeep. Zeker tot 1970 bleven die groepen schoolkinderen komen.

Verder kwamen er gezinnen. Je had een speciale gezinskaart en de knipkaarten waarmee je vijf keer kon. Die waren alleen maar geldig van dinsdag tot en met donderdag. Er is nog een periode geweest dat de bejaarden donderdagmorgen apart mochten komen. Vrijdag en zaterdag waren de drukste dagen, de baden waren dan duurder. Het was het einde van de werkweek en de arbeiders kwamen dan. Mensen hadden thuis nu eenmaal geen douches. Het badhuis aan de Thorbeckelaan kreeg bijvoorbeeld mensen van Werkspoor, de Demka en Pannevis. Vrijdags was het badhuis geopend tot half 10 's avonds. Maar voordat het publiek weg was en alles weer schoon was voor zaterdagochtend... Het is net als bij een kruidenierswinkel: de vakken moeten gevuld zijn en alles moet gereed staan. Zaterdags was het badhuis geopend van 8 uur 's morgens tot 6 uur 's avonds.

Gescheiden

Het badhuis aan de Zonstraat had 10 kuipbaden en ongeveer 40 douches. Voor 12 cent kon je een handdoek huren. Je mocht 25 minuten douchen, inclusief aan- en uitkleden. Vrijdag en zaterdag 5 minuten korter. Aan elke douchedeur hing een klokje. Als de tijd voorbij was, moest ik op de deur kloppen. In badhuis de Spaarnestraat kwam op vrijdagavond altijd een mevrouw met een wekker: die was bezorgd dat

ze niet op tijd uit bad zou zijn. Ze nam altijd twee kaartjes voor een kuipbad, zodat ze de dubbele tijd kon blijven. Een kwartier voor tijd hoorde je dan de wekker aflopen. Dat werkte wel op de lachspieren.

Dames en heren moesten gescheiden douchen, je had een mannenkant en een vrouwenkant. Als het erg druk was mochten mannen ook wel aan de vrouwenkant (er kwamen over het algemeen meer mannen dan vrouwen). Maar nooit direct naast een vrouw. Je moest altijd een doucheruimte ertussen vrijhouden: anders hingen die mannen over de muur. Er waren ook mensen die in de doucheruimte hun behoefte deden en de stronttrotszooi in de put frommelden. Kreeg het er dan maar eens uit!

Op hoogtijdagen had je soms 5 à 600 mensen per dag. Met Oud en Nieuw en rond de kerstdagen was het altijd erg druk. In het badhuis aan de Thorbecke-

laan kreeg je soms de publieke vrouwen van de schuifjes aan het Zandpad. Die kwamen zaterdagmorgen, als ze 'nachtdienst' hadden gehad, met drie of vier in een prachtige luxe auto. Die gingen dan niet onder de douche maar namen de eerste twee kuipen. Er was altijd één leidster die voor het hele gezelschapje betaalde.

Sluiting van de badhuizen

Vanaf 1970 kwam het einde van de badhuizen geleidelijk in zicht. Vooral vanwege het aardgas. Mensen kregen geisers of elektrische boilers en konden voortaan thuis over warm water beschikken en dus een douche aanleggen. Op de gekste plekken werden in huis douches aangelegd. Er kwamen daardoor minder mensen in de badhuizen, die vanaf 1975 stapsgewijze werden gesloten. Het laatste werd het badhuis aan de Kanaalstraat gesloten, ik geloof in 1977. Dat is nu een moskee geworden voor

Turkse mensen. Ikzelf kwam bij de belastingdienst te werken, bij de gemeentelijke belastingen. Maar ik heb altijd met veel plezier in het badhuis gewerkt: vooral omdat je eigen baas was en veel contact met het publiek had. Ik kom nog vaak mensen tegen die vroeger bij mij in het badhuis kwamen. Vanmorgen nog een man bij V&D, die vroeger bij mij in de Thorbeckelaan kwam. Ik ken ze nog allemaal van gezicht. Stuk voor stuk.

Gezicht in en buiten het badhuis in de Zonstraat

